

ΜΕΛΕΤΗ

Επινόηση Λέξεων

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΔΗΤΣΑ «Νεολογία και κριτική», Εκδόσεις «Ερμής», Αθήνα 1988, σ.σ. 266.

Η έρευνα της γραμματείας του ελληνικού 19ου αιώνα όλο και πυκνώνει· παράλληλα, αποκτά συστηματικό χαρακτήρα και προσβάσεις σε μεγαλύτερο εύρος πηγών· τέλος, επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην ιδεολογία των φορέων (ατόμων αλλά και οργανισμών) της ελληνικής λογοισύνης.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η συμβολή του Κ.Θ. Δημαρά στη διάνοιξη του ερευνητικού πεδίου υπήρξε καθοριστική. Σημαντικό, ωστόσο, ρόλο παίζουν σήμερα και οι εργασίες των νεωτέρων. Ικανό παράδειγμα, το πρόσφατο βιβλίο της Μαριάννας Δήτσα, που αποτελεί ένα επιλεκτικό σχόλιο πάνω στο έργο του Στ. Α. Κουμανούδη «Συναγωγή νέων λέξεων υπό λογίων πλασθιστών από της Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων». Η συγγραφέας ερευνά τόσο το σώμα του έργου (καταρτίζοντας τρία διαφορετικά ευρετήρια για το λογοτεχνικό - κριτικό μέρος του συγκεντρωμένου υλικού: αλφαβητικό, ονομαστικό και χρονολογικό), όσο και την «περιρρέουσα ατμόσφαιρα» της μακράς και επίπονης παραγωγής του.

Πολύ εύστοχα, η ερευνήτρια επιμένει στον ιδεολογικό αγώνα της ελληνικής λεξικογραφίας: οι λόγιοι πλάθουν, επινοούν, εφευρίσκουν λέξεις με συνείδηση μιας πολύ συγκεκριμένης αποστολής - του εμπλουτισμού της εθνικής γλώσσας με ορολογία απαραίτητη, βιώσιμη και χρηστική, ικανή να καλύψει τις μεγάλες ανάγκες (επιστημονικές, φιλολογικές, οικονομικές) του καιρού τους. Γι' αυτό, άλλωστε, η νεολογία μέχρι τη φθίνουσα απόληξη του 19ου αιώνα (συμβατικό ορόσημο το 1880) είναι προϊόν των επωνύμων, ενώ αργότερα περνά στη συλλογική ευθύνη (και την κατάχρηση, όπως επισημαίνει ο ίδιος ο Σ.Α. Κουμανούδης) της ανωνυμίας.

Φυσικά, στο όλο ζήτημα της νεολογίας εμπλέκονται οι μεγάλες ιδεολογικές συγκρούσεις της εποχής: ο ρομαντισμός (στις ποικίλες εκδοχές του), ο αρχαϊσμός, ο δημοτικισμός, ο κλασικισμός, ο διαφωτισμός (ό,τι απόμεινε από τον προηγούμενο αιώνα και κατόρθωσε να λειτουργήσει στο ολισθηρό έδαφος των λογίων αιτημάτων των δεκαετιών του 1850 και του 1860).

Στις αρετές του βιβλίου θα πρέπει να προσγραφούν η αφαιρετική ικανότητα της συγγραφέως (η οποία απομονώνει κατάλληλα το θέμα της - λογοτεχνία και κριτική - και το πραγματεύεται υπό μορφήν υποθέσεων εργασίας), η διακειμενική ανάλυση (γλωσσολογικές θεωρίες του τωρινού και του περασμένου αιώνα σε έναν «ερεθιστικό» διάλογο) και η συγκριτική μέθοδος (ανίχνευση ξένων πηγών και επιρροών).

Τελευταίο, αλλά όχι ασήμαντο: η Μ. Δήτσα εξετάζει τον Κουμανούδη, όπως είναι φυσικό, στο πλαίσιο του ρομαντισμού· δεν βιάζεται, όμως, να τον καταχωρίσει στους αντιπάλους (που θα ήταν το πιο εύκολο), ούτε σκέφτεται να τον παραχωρήσει στους φίλους (που θα ήταν μάλλον αδύνατο)· αντίθετα, τον τοποθετεί στην καρδιά των πραγμάτων - στην πάλλουσα εθνική ρομαντική συνείδηση και σε όσα η ίδια μπόρεσε αν όχι να δημιουργήσει τουλάχιστον να συμπεριλάβει στις αναζητήσεις της: ανάμεσα σε άλλα και το φαινόμενο της νεολογίας.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ